

รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report)

โครงการวิจัยระบบเกษตรแบบมีส่วนร่วมบนฐานทุนท้องถิ่น
ในชุมชนที่ปลูกข้าวไร่-ข้าวโพด

Participatory Action Research (PAR) on Agricultural Systems
in the Upland Rice and Maize-based Cultivation Community

แผนงานการวิจัย: ระบบเกษตรนิเวศพื้นที่สูงและการวิจัยเชิงพื้นที่

โดย

ณัฐวรรณ ธรรมสุวรรณ และคณะ

สนับสนุนทุนวิจัยโดยสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562

รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report)

โครงการวิจัยระบบเกษตรแบบมีส่วนร่วมบนฐานทุนท้องถิ่น
ในชุมชนที่ปลูกข้าวไร่-ข้าวโพด

Participatory Action Research (PAR) on Agricultural Systems
in the Upland Rice and Maize-based Cultivation Community

แผนงานการวิจัย: ระบบเกษตรนิเวศพื้นที่สูงและการวิจัยเชิงพื้นที่

โดย

คณะผู้วิจัย

สังกัด

1. นางสาวณัฐวรรณ ธรรมสุวรรณ	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
2. นางสาวเกษราภร ศรีจันทร์	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
3. นางสาววิชุดี แสงท้าว	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
4. นายสุนทร มีพ้อ	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

กุมภาพันธ์ 2563

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย โครงการวิจัยระบบเกษตรแบบมีส่วนร่วมบนฐานทุนท้องถิ่นในชุมชนที่ปลูกข้าวไร่-ข้าวโพด ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ เกษตรกรและผู้นำชุมชนกลุ่มบ้านโป่งคำ บ้านศรีบุญเรือง บ้านนาเลา บ้านต้นผึ้ง บ้านน้ำไช้ และบ้านป่าแลว หัวหน้าและเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงโป่งคำ ตำบลดู่พงษ์ อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน ที่ให้ความร่วมมือและช่วยอำนวยความสะดวกในการทำวิจัย ขอขอบคุณคณบดีนักวิจัยที่ร่วมดำเนินงานวิจัยเป็นอย่างดี ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (ส่วนกลาง) ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ซึ่งไม่ได้เอ่ยนาม ที่ได้ร่วมดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้เป็นอย่างดี

คณะผู้จัดทำ
กุมภาพันธ์ 2563

คณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล นางสาวณัฐวรรณ ธรรมสุวรรณ
ตำแหน่ง นักวิจัย
หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 0-5332-8496 ต่อ 3201 / 0-5332-8494
Email: natthawan04@gmail.com

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล นางสาวเกษราภร ศรีจันทร์
ตำแหน่ง นักวิจัย
หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 0-5332-8496 ต่อ 3201 / 0-5332-8494
Email: kesaraporns@hrdi.or.th

ชื่อ-สกุล นางสาววิธวดี แสงท้าว
ตำแหน่ง เจ้าหน้าที่โครงการ
หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 0-5332-8496 ต่อ 3201 / 0-5332-8494
Email: kingopoviolet@gmail.com

ชื่อ-สกุล นายสุนทร มีพอ
ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา 4
หน่วยงาน สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่ 65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์ 0-5332-8497 / 0-5332-8494
Email: meepor5518@hotmail.com

สารบัญเรื่อง

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
คณะผู้วิจัย	ข
สารบัญเรื่อง	ค
สารบัญตาราง	ง
สารบัญภาพ	จ
บทคัดย่อ	ฉ
บทที่ 1 บทนำและวัตถุประสงค์	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	3
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	4
2.1 ศาสตร์พระราชานในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9	4
2.2 แนวคิดเชิงระบบ	5
2.3 การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)	10
2.4 รูปแบบการเกษตรที่ยั่งยืนบนพื้นที่สูง	12
2.5 ทางเลือกทดแทนการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดน่าน	14
2.6 ระบบเกษตรบนพื้นที่ลาดชัน	15
2.7 โรคและแมลงศัตรูสำคัญของมันเทศญี่ปุ่น และการป้องกันกำจัด	16
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	18
3.1 วิธีการวิจัย	18
3.2 สถานที่ดำเนินงานวิจัย	19
บทที่ 4 ผลการวิจัย	20
4.1 การทดสอบเทคโนโลยีการปลูกพืชทางเลือกบนพื้นที่ลาดชันทดแทนการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	20
4.2 การศึกษาวิธีการจัดการแมลงศัตรูพืชแบบผสมผสานของเกษตรกรในการปลูกมันเทศญี่ปุ่นหลังนา	26
4.3 การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของเกษตรกร	28
บทที่ 5 สรุปผลการทดลอง	34
เอกสารอ้างอิง	36

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	การเปรียบเทียบการวิจัยทางวิชาการและการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม	11
2	อัตราการรอดตายและอัตราการเจริญเติบโตของไม้ผลที่ปลูกทดสอบปี พ.ศ. 2560	21
3	อัตราการรอดตายและอัตราการเจริญเติบโตของไม้ผลที่ปลูกทดสอบปี พ.ศ. 2561	23
4	รายชื่อเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการทดสอบวิธีการจัดการแมลงศัตรูพืชแบบผสมผสานของเกษตรกรในการปลูกมันเทศญี่ปุ่นหลังนา	26
5	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลวิธีการจัดการแมลงศัตรูมันเทศญี่ปุ่นต่อจำนวนเฉลี่ยต่อต้นน้ำหนักเฉลี่ยต่อหัว (กรัม) การเข้าทำลายของด้วงงวงมันเทศและแมลงศัตรูอื่นๆ	27
6	แปลงเรียนรู้และวิทยากรเกษตรกรการปลูกไม้ผลโครงการหลวงและไม้ผลพันธุ์การค้าร่วมกับระบบอนุรักษ์ดินและน้ำบนพื้นที่ลาดชันในชุมชนที่ปลูกข้าวไร่-ข้าวโพด	35
7	วิทยากรเกษตรกรการปลูกมันเทศญี่ปุ่นหลังนาร่วมกับการจัดการแมลงศัตรูมันเทศญี่ปุ่นแบบผสมผสานในชุมชนที่ปลูกข้าวไร่-ข้าวโพด	35

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	องค์ประกอบหลักของเกษตรนิเวศ	5
2	กรอบแนวคิดการเกษตรกรรมยั่งยืน	9
3	ต้นอะโวคาโดที่ปลูกทดสอบในแปลงของเกษตรกรปี พ.ศ. 2560	21
4	ต้นมะม่วงที่ปลูกทดสอบในแปลงของเกษตรกรปี พ.ศ. 2560	21
5	ต้นน้อยหน่าพันธุ์เพชรปากช่องที่ปลูกทดสอบในแปลงของเกษตรกรปี พ.ศ. 2560	22
6	ต้นฝรั่งพันธุ์กิมจูที่ปลูกทดสอบในแปลงของเกษตรกรปี พ.ศ. 2560 และน้ำซังในถุงห่อ	22
7	สาธิตการตัดแต่งกิ่งและจัดทรงต้นไม้ผลในแปลงทดสอบของเกษตรกร	22
8	การออกดอกและติดผลของฝรั่งพันธุ์กิมจูที่ปลูกทดสอบในแปลงของเกษตรกรปี พ.ศ. 2561	23
9	ต้นไม้ผลทางเลือกที่ปลูกทดสอบในแปลงของเกษตรกรปี พ.ศ. 2561	24
10	การติดตามและบันทึกข้อมูลการเจริญเติบโตของต้นไม้ผลในแปลงทดสอบของเกษตรกร	24
11	การขุดคันคูรับน้ำขอบเขาสำหรับพื้นที่ที่มีความลาดชันมากกว่า 35%	25
12	การเรียนรู้วิธีการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูมันเทศญี่ปุ่นหลังนาแบบผสมผสาน	28
13	การศึกษาแนวปฏิบัติที่ดีด้านการปลูกไม้ผลในแปลงเกษตรกรตัวอย่างของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงหมอกจ๋าม	32
14	การจัดการและการคัดเกรดมันเทศญี่ปุ่นของโครงการหลวงหมอกจ๋าม	32
15	การศึกษาดูงานแปลงมันเทศญี่ปุ่นและพืชทางเลือกในแปลงเกษตรกรตัวอย่างของโครงการหลวงหมอกจ๋าม	33
16	การบรรยายความเป็นมาและวิธีการเขตกรรมของการปลูกไม้ผลและพืชผักหลังนาโครงการหลวงที่มีคุณภาพ ของโครงการหลวงหมอกจ๋าม	33